

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

БІЛЕЦЬКА АЛЛА МИКОЛАЇВНА

УДК 347.962

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ В
ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ СУДУ

12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура»

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, доцент **Назаров Іван Володимирович**, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, заступник голови.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор **Сердюк Валентин Васильович**, Верховний Суд, суддя;

доктор юридичних наук, доцент **Прилуцький Сергій Валентинович**, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, професор кафедри правосуддя.

Захист відбудеться «20» червня 2019 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.03 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 84-А.

Автореферат розіслано «17» травня 2019 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Н. П. Матюхіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Питання, пов'язані зі здійсненням правосуддя, завжди залишаються пріоритетними у забезпеченні життєдіяльності людини, суспільства і держави. Якісне здійснення правосуддя суддівським корпусом – обов'язкова умова розвитку правової демократичної держави. На судовому корпусі лежить особлива відповідальність за долю країни в складних умовах одночасного проведення економічної, адміністративної та судової реформ. Від ефективності роботи суддів залежить конституційна стабільність українського суспільства. Сьогодні, коли багато правових постулатів і принципів піддаються перегляду й переоцінці перед глобальними викликами і загрозами, головною метою суду є посилення захист цивільних, соціально-економічних і політичних прав та забезпечення можливості суспільству розвиватися в рамках правового поля.

20 травня 2015 р. Указом Президента України було схвалено Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки. Метою цієї Стратегії є визначення пріоритетних напрямів реформування судочинства, системи судоустрою та суміжних правових інститутів задля практичної реалізації принципу верховенства права і забезпечення функціонування судової влади, що відповідає суспільним очікуванням стосовно незалежного і справедливого суду, а також європейським цінностям та стандартам захисту прав людини. Серед напрямів реформування судочинства, системи судоустрою та суміжних правових інститутів необхідно виділити підвищення професійного рівня суддів та ефективності правосуддя й оптимізації повноважень судів різних юрисдикцій. На наш погляд, реалізація зазначених напрямів неможлива без застосування та вдосконалення принципу спеціалізації суддів.

Проблема спеціалізації суддів входила до предмета дослідження багатьох науковців. Слід вказати наукові праці В. Б. Авер'янова, В. Ф. Бойка, В. Д. Бринцева, О. В. Бурак, В. В. Городовенка, Ю. М. Грошевого, В. В. Долежана, М. І. Козюбри, В. В. Костицького, В. В. Кривенка, Р. О. Куйбіди, В. Т. Маляренка, І. Є. Марочкина, М. М. Михеєнка, В. В. Молдована, Л. М. Москвич, В. Т. Нора, М. В. Оніщука, В. В. Онопенка, А. Й. Осетинського, Д. М. Притики, А. О. Селіванова, Н. М. Селізькової, В. В. Сердюка, Н. В. Сібільової, Е. Є. Сілантьєвої, М. І. Сірого, В. С. Стефанюка, І. Б. Факас, М. І. Хавронюка, М. М. Хамник, А. В. Хегая, В. І. Шишкіна, О. В. Щербанюк. Водночас питання спеціалізації в організації роботи суду розглядалися вченими як складовий елемент принципу спеціалізації системи судоустрою та не отримали достатнього наукового опрацювання.

Ураховуючи те, що лише окремі питання спеціалізації судів та суддів були предметом наукових досліджень, багато положень, що стосуються змісту та форм втілення принципу спеціалізації, критеріїв визначення поділу юрисдикції спеціалізованих судів та перспектив утворення нових видів, залишаються дискусійними. В той же час, триваюча судово-правова реформа потребує нового

осмислення низки питань, зокрема, втілення цього принципу в інстанційній побудові системи судоустрою, запровадження нових спеціалізованих судів.

Науково-теоретичне підґрунтя для виконання роботи становили наукові праці із загальної теорії держави та права, розробки фахівців судового права, теорії державного управління, кримінального та цивільного процесу, а також інших галузей права – В. Б. Авер'янова, Ю. Г. Барабаша, В. Д. Бринцева, М. Й. Вільгушинського, С. В. Глущенко, О. В. Гончаренко, В. В. Городовенка, Ю. М. Грошевого, В. В. Долежана, О. Ю. Дудченка, М. І. Козюбри, А. М. Колодія, В. В. Копейчикова, В. В. Костецького, В. В. Кривенко, Р. О. Куйбіди, С. І. Максимова, В. Т. Маляренко, І. Є. Марочкіна, Л. М. Москвич, І. В. Назарова, В. Т. Нора, О. О. Овсяннікової, О. М. Овчаренко, А. Й. Осетинського, О. В. Петришина, Д. П. Письменного, М. В. Погорецького, С. В. Прилуцького, Д. М. Притики, О. О. Прокопенка, Ю. О. Ремескової, М. В. Руденко, О. Г. Свиди, А. О. Селіванова, В. В. Сердюка, Н. В. Сібільової, В. Ф. Сіренка, О. Ф. Скакуна, М. В. Цвіка, В. І. Шишкіна, С. П. Штелик, С. Г. Штогуна, І. В. Юревич та ін.

Нормативну основу дослідження становлять положення Конституції України, процесуального законодавства України, законів України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р., «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 р., «Про Вищий антикорупційний суд» від 7 червня 2018 р., «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 р., «Про державну службу» від 10 грудня 2015 р., підзаконних нормативно-правових актів Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України у сфері організаційного забезпечення органів судової влади, актів Державної судової адміністрації, Вищої ради правосуддя, Національної школи суддів, органів суддівського самоврядування та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана на кафедрі адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого згідно з планом наукових досліджень кафедри та є складовою частиною комплексної цільової програми «Судова влада: проблеми організації та діяльності» (номер державної реєстрації 0111U000957). Тема роботи затверджена вченою радою Національного юридичного університету України імені Ярослава Мудрого» (протокол № 1 від 11 вересня 2015 р.).

Мета та завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб з урахуванням концептуальних розробок юридичної науки, доктрини судового права, вимог чинного законодавства та правозастосовної практики визначити сутність та особливості організаційно-правових засад реалізації принципу спеціалізації в організації роботи суду, напрацювати наукові пропозиції, а також практичні рекомендації, спрямовані на удосконалення нормативно-правової бази, присвяченої регулюванню зазначених питань.

Відповідно до визначеної мети під час дослідження було поставлено такі завдання:

- розкрити теоретико-правові основи спеціалізації судових кадрів;

- узагальнити практику існування спеціалізованих судів у зарубіжних країнах;
- висвітлити шляхи розвитку спеціалізації судів та судових кадрів в Україні у процесі проведення судової реформи;
- визначити організаційно-правові форми принципу спеціалізації судових кадрів;
- з'ясувати засади розмежування юрисдикції спеціалізованих судів в Україні;
- висвітлити прогалини законодавчого регулювання процесу реалізації принципу спеціалізації судових кадрів;
- виробити конкретні пропозиції та рекомендації щодо подальших напрямів запровадження спеціалізації судових кадрів у системі судоустрою України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час реалізації принципу спеціалізації в організації роботи суду.

Предметом дослідження є реалізація принципу спеціалізації в організації роботи суду.

Методи дослідження. У межах дисертації використовується комплекс загальнонаукових (системно-структурний, діалектичний, індукції, синтезу, аналізу та ін.) і спеціальних (наукового аналізу, порівняльно-правовий, історично-правовий, аналітичний, формально-юридичний, статистичний) методів пізнання. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання, за допомогою якого з'ясовано сутність існуючих явищ і їх зв'язок з практичною діяльністю суддів та працівників апарату суду.

Використання історичного і порівняльно-правового методів дало можливість проаналізувати етапи становлення принципу спеціалізації суддівських кадрів. Формально-догматичний аналіз норм чинного та перспективного законодавства сприяв виявленню його недоліків і формуванню пропозицій стосовно створення нових та корегування перспективних правових норм, які регулюють процес реалізації принципу спеціалізації в організації роботи суду. Метод функціонального аналізу дав змогу розглянути особливості реалізації суддями та працівниками апарату суду своїх повноважень під час здійснення правосуддя та організації роботи суду, розподілу обов'язків між суддями та працівниками апарату суду. Метод правового моделювання використовувався при конструюванні структури концепції удосконалення системи судоустрою та запровадження нової спеціалізації судових кадрів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що ця наукова праця є першим у вітчизняній юридичній науці спеціалізованим комплексним дослідженням реалізації принципу спеціалізації в організації роботи суду. У дисертації отримані результати, що відображають наукову новизну дослідження, до яких можна віднести:

уперше:

– встановлено, що спеціалізація судової роботи – принцип багатоаспектний, який повинен запроваджуватися з обов'язковим дотриманням певних умов, а саме: 1) спеціалізація повинна бути «розумною»; 2) спеціалізацію слід проводити, головним чином, за матеріально-правовою ознакою; 3) спеціалізація повинна проводитися від простіших форм до більш складних;

– запропоновано нові вимоги до кандидатів на посаду судді Вищого антикорупційного суду із науковим ступенем та стажем наукової роботи шляхом обґрунтування необхідності їх уточнення таким формулюванням: має науковий ступінь за спеціальністю 12.00.08 (кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право) або 12.00.09 (кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність) та стаж наукової роботи за спеціальністю щонайменше сім років;

– запропоновано покласти обов'язок щодо врегулювання спору за межами судового розгляду на суддів, котрі виявили бажання займатись відповідною діяльністю, пройшли спеціальну підготовку та мають відповідні якості, необхідні при спілкуванні з сторонами за межами судового процесу, а також розмежувати повноваження суддів, які розглядають справу по суті, та суддів, яким передається справа для врегулювання шляхом обрання з числа суддів місцевого суду, які пройшли спеціальну підготовку щодо врегулювання спорів суддів-медіаторів, які здійснюватимуть повноваження з врегулювання спору за участю судді;

– запропоновано ввести до складу суду помічників ювенальних суддів з числа соціальних працівників (з юридичною, психологічною, педагогічною освітою), які при розгляді справ за участю неповнолітніх зможуть підготувати вичерпну інформацію про особу неповнолітнього, стан сім'ї, в якій він виховується, виконання (невиконання) батьками своїх обов'язків, з'ясувати умови та причини, що сприяли вчиненню злочинів (правопорушень).

Удосконалено положення щодо:

– визначення форм спеціалізацій суддів та запропоновано спеціалізацію суддів поділити на дві форми: диспозитивну та імперативну, де до імперативних форм віднести закріплені законодавством спеціалізації із здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх та слідчого судді, а до диспозитивних форм віднести спеціалізації суддів, які встановлюються шляхом прийняття рішення на зборах суддів відповідного суду;

– підходу до кадрового формування Вищого суду з питань інтелектуальної власності, шляхом допуску до участі у конкурсі науковців, які мають необхідний досвід роботи та експертів-фахівців, які працюють у відповідних експертних установах;

– порядку проведення відбіркових та кваліфікаційних іспитів, а саме: 1) необхідно встановити більш вимогливий навчальний план, який би відповідав вимогам Закону України «Про вищу освіту», тобто не дублював навчальні плани магістерського рівня в закладах вищої освіти юридичної спрямованості, а був спрямований на підготовку фахівців виключно

суддівської діяльності; 2) запропоновано спеціальну підготовку розділити на два окремі блоки. До першого блоку віднести дисципліни фундаментальної, соціальної, інституційної та функціональної спрямованості, що належить до блоків суддівських навичок, судоустрою та етико-деонтологічних аспектів суддівської діяльності, та яка має бути обов'язковою для всіх кандидатів. Другий блок потрібно зробити, по-перше, вибірковим, та, по-друге, таким, що відповідає окремому виду судочинства;

– завдань Вищого антикорупційного суду, які поділено на два основні напрями: 1) здійснення правосуддя та 2) здійснення судового контролю у зазначених категоріях злочинів, а також положення щодо використання можливостей інформаційних технологій під час здійснення судового контролю у зазначених категоріях злочинів, у тому числі дистанційного отримання ухвали слідчого судді;

– введення військової спеціалізації суддів у судах, що забезпечить захист національної безпеки України і обороноздатності Збройних Сил України, конституційних засад військового судочинства, захисту прав громадян, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей.

Набули подальшого розвитку положення щодо:

– порядку формування та роботи апарату суду в аспекті запровадження спеціалізації під час підготовки та у роботі працівників апарату суду;

– запровадження обов'язкової спеціалізації суддів – ювенального суддю, до повноважень якого віднести розгляд: а) кримінальних та адміністративних правопорушень, вчинених неповнолітніми або за їх участю; б) справ про жорстоке поводження з дітьми та невиконання обов'язків стосовно дитини, а також усіх інших правопорушень, від яких потерпілою стороною є дитина; в) цивільних справ, де стороною є дитина (усиновлення, встановлення опіки та піклування, позбавлення батьківських прав, захист житлових і трудових прав неповнолітніх тощо);

– визначення юрисдикції Вищого суду з питань інтелектуальної власності шляхом внесення необхідних змін до господарсько-процесуального законодавства та недоцільності прийняття окремих законів з цього питання;

– обґрунтування невідповідності порядку апеляційного оскарження рішень Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності та Вищого антикорупційного суду таким принципам судової влади, як інстанційність та ступінчастість;

– обґрунтування невідповідності назв Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності та Вищого антикорупційного суду меті створення та реальним засадам існування таких судів;

– запровадження спеціалізації щодо неповнолітніх, за якої акцентувати увагу не тільки на проблеми дітей, які скоїли правопорушення, а й дітей, які опинилися у складній життєвій ситуації (діти-сироти, діти,

позбавлені батьківського піклування, безпритульні діти, жертви насильства в сім'ї та ін.);

– запровадження спеціальної підготовки всіх учасників судового процесу за участю неповнолітніх: насамперед судді, обвинувача, адвоката, професійних кураторів.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що його положення, результати, висновки, пропозиції можуть бути використані як наукове підґрунтя у:

– *нормотворчій діяльності* – при вдосконаленні Закону України «Про судоустрій і статус суддів», актів Вищої ради правосуддя та Державної судової адміністрації, що визначають порядок організації роботи суду та порядок реалізації принципу спеціалізації;

– *правозастосуванні* – як рекомендації, спрямовані на вдосконалення й оптимізацію застосування Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р.;

– *науково-дослідній роботі* – для подальшого дослідження теоретичних і практичних питань законодавчого регулювання реалізації принципу спеціалізації в організації роботи суду;

– *навчальному процесі та навчально-методичній діяльності* – під час викладання навчальних дисциплін: «Організація судових та правоохоронних органів», «Організація роботи в органах суду», «Правове забезпечення роботи суду», «Судове право», «Управління кадрами та ресурсами в суді», а також для вдосконалення навчальних програм, при підготовці підручників та навчально-методичних посібників із зазначених дисциплін.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні положення, викладені у дисертації, розглядалися та обговорювалися на засіданнях кафедри адвокатури, а також організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Основні результати, висновки та пропозиції дослідження доповідалися автором на таких науково-практичних конференціях: Юридична осінь 2015 року (м. Харків, 11 листопада 2015 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми судового права», присвяченій пам'яті професора Івана Єгоровича Марочкіна (Харків, 30 жовтня 2015 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми судового права» присвяченій пам'яті професора І. Є. Марочкіна (Харків, 20 квітня 2017 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки дисертації знайшли відображення у 8 наукових працях, зокрема, у 4-х статтях, опублікованих у наукових виданнях, які входять до переліку фахових для юридичних наукових видань, 1 статті в науковому періодичному виданні іншої держави та тез 3-х доповідей на наукових конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Структура роботи зумовлена метою та завданнями дослідження й складається зі вступу, двох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний

обсяг дисертації становить 200 сторінка, з них основного тексту 170 сторінка, список використаних джерел із 281 найменування – 29 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, встановлюються його мета, завдання, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначаються об'єкт, предмет і методи дослідження, вказуються наукова новизна, теоретичне і практичне значення результатів дослідження та їх апробація.

Розділ I «Загальноправова характеристика судової спеціалізації» складається з трьох підрозділів і висновків до нього.

Підрозділ 1.1 «Теоретико-правові основи спеціалізації судових кадрів» присвячений дослідженню правової природи поняття «кадри», встановлено, що всі особи, які займають посади в суді, тобто перебувають з ним у трудових відносинах, – становлять судові кадри. Запропоновано всі судові кадри судів загальної юрисдикції, незалежно від його рівня в системі судів, умовно поділити на чотири групи: 1) адміністрація суду; 2) суддівський корпус; 3) апарат суду; 4) технічні працівники та обслуговуючий персонал. Відповідно запропоновано віднести до: 1) адміністрації суду – суддів, які займають адміністративні посади в судах, керівників апаратів (їх заступників), а також керівників (їх заступників) структурних підрозділів, тобто всіх посадових особи, які мають право приймати та організовувати виконання рішень, обов'язкових для інших працівників суду; 2) суддівського корпусу – склад діючих професійних суддів, які відповідно до Конституції України займають штатні суддівські посади в судах загальної юрисдикції; 3) апарату суду – консультантів, помічників суддів, секретарів судового засідання, старших секретарів суду, судових розпорядників; 4) технічних працівників та обслуговуючого персоналу – діловоди, друкарки, оператори комп'ютерного набору, експедитори, архіваріуси, бібліотекарі, завідувачі господарств, прибиральниці, водії, двірники, робітники з обслуговування будівлі та ін.

У підрозділі 1.2 «Спеціалізація суддів як механізм підвищення якості та ефективності правосуддя» встановлено, що спеціалізація як особлива форма соціальних відносин являє собою таку єдність взаємообумовлених факторів, які проявляються, з одного боку, у звуженні сфери людської діяльності, обмеженні функціональних параметрів, з іншого – концентрації, мобілізації її зусиль в строго визначеному напрямку, що в сукупності дозволяє швидше, якісніше і з найменшими витратами вирішувати більшу сукупність поставлених завдань. Виокремлено правову спеціалізацію, яка є передумовою існування спеціалізації судів та суддів. Визначено засади, на підставі яких повинен реалізовуватись принцип спеціалізації в організації роботи суду. Доведено, що спеціалізація суддівських кадрів є одночасно основою побудови системи судоустрою держави і важливим засобом її динамічного поступального розвитку.

У підрозділі 1.3 «Загальні засади реалізації принципу спеціалізації під час підготовки та у роботі працівників апарату суду» комплексно досліджено проблемні аспекти реалізації принципу спеціалізації в організації роботи суду. Встановлено, що підвищенню ефективності судочинства сприятиме не лише спеціалізація на рівні судів, а й запровадження спеціалізації при здійсненні відбору кандидатів на посаду судді. Досліджено завдання та функції апарату суду, проведено аналіз класифікації його повноважень, запропоновано для підвищення ефективності роботи суду запровадити спеціалізацію під час підготовки та у роботі працівників апарату суду. Досліджено реалізацію принципу спеціалізації в сфері судового управління, який реалізується шляхом перерозподілу непроцесуальних повноважень між головою суду та керівником апарату суду.

Розділ 2. «Організаційно-правові засади забезпечення спеціалізації судових кадрів в системі судоустрою України» складається з чотирьох підрозділів і висновків до нього.

У підрозділі 2.1 «Організаційно-правові проблеми запровадження в Україні судової спеціалізації з питань інтелектуальної власності» досліджено систему спеціалізованих судів у сфері інтелектуальної власності. Встановлено, що найбільш досконалою з точки зору ефективності розгляду справ є структура Федерального патентного суду Федеративної Республіки Німеччини, яка передбачає участь у здійсненні судочинства, крім професійних суддів-юристів, фахівців з технічною освітою, що також мають статус професійних суддів.

Проаналізовано порядок та підстави створення в Україні Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Визначено проблемні питання створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, які запропоновано поділити на дві групи: питання, пов'язані зі створенням та організацією роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності; питання, пов'язані з процесуальним порядком здійснення правосуддя вищезазначеним судом. Встановлено, що питання стосовно спрощення процедури звернення до Вищого суду з питань інтелектуальної власності необхідно вирішувати через призму не тільки принципу спеціалізації, а й принципу територіальності. Проведення та вирішення спорів, які виникають у сфері інтелектуальної власності, вимагає спеціальних професійних знань та практичних навичок, що відсутні у частини суддів.

Запропоновано змінити підхід до кадрового формування Вищого суду з питань інтелектуальної власності, а саме допустити до участі у конкурсі науковців, які мають необхідний досвід роботи та експертів-фахівців, які працюють у відповідних експертних установах. Встановлено, що запропонована процедура перегляду судових рішень Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності суперечить принципам інстанційності та ступінчастості. Проаналізовано назву Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності, встановлено, що існуюча назва не відповідає

реальним засадам існування такого суду, запропоновано змінити її на Спеціалізований суд з розгляду та вирішення спорів інтелектуальної власності.

У підрозділі 2.2 «Організаційно-правові проблеми запровадження в системі судоустрою України антикорупційної спеціалізації» досліджено іноземний досвід створення антикорупційних судів. Розглядаючи основні моделі антикорупційних судів, які створюються у світі, встановлено, що в Україні впроваджується модель універсального паралельного суду, тобто коли система антикорупційних судів включає в себе як суди першої інстанції, так і апеляційні суди.

Під час з'ясування процесуальних засад діяльності Вищого антикорупційного суду встановлено, що існування спеціалізованих судів обумовлюється насамперед специфікою предмета їх розгляду, який відповідає конкретній галузі права (кримінальній, цивільній, адміністративній). Визначено, що злочини корупційної спрямованості належать до кримінальнокараних діянь, а тому мають розглядатися відповідно до кримінального та кримінально-процесуального закону, визначено відсутність необхідності в існуванні окремого спеціалізованого закону лише для Вищого антикорупційного суду. Ураховуючи мету створення Вищого антикорупційного суду, встановлено недоречність використання поняття «вищий» у назві та необхідність її зміни.

Досліджено порядок утворення апеляційної палати Вищого антикорупційного суду для розгляду справ в апеляційній інстанції, запропоновано обирати голову Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду з числа суддів цієї палати простою більшістю голосів. Завдання Вищого антикорупційного суду поділено на два основні напрями: 1) здійснення правосуддя та 2) здійснення судового контролю у зазначених категоріях злочинів. Ураховуючи особливості діяльності Вищого антикорупційного суду, встановлено доцільність використання можливостей інформаційних технологій під час здійснення судового контролю у зазначених категоріях злочинів, у тому числі дистанційного отримання ухвали слідчого судді.

Досліджуючи питання підслідності Вищого антикорупційного суду визначено, що у зазначеному суді можуть розглядатися лише діяння корупційного характеру, за які передбачена законом кримінальна відповідальність. Акцентовано увагу на перехідний період функціонування судової системи, коли Вищий антикорупційний суд почне здійснювати свою діяльність. Визначено, що на момент початку роботи спеціалізованого суду його апеляційна палата також починає здійснювати свої функції, з'ясовано відсутність необхідності звернення з апеляційною скаргною до інших судів.

Досліджено проблеми забезпечення додатковими гарантіями безпеки судді Вищого антикорупційного суду, членів його сім'ї, а також охорону житла судді. З'ясовано, що це належить до завдань Служби судової охорони, яка на сьогодні не діє, хоча ця служба мала запрацювати вже з початку 2018 р. Визначено необхідність прискорення її створення.

У підрозділі 2.3 «Організаційно-правові проблеми запровадження спеціалізації судових кадрів в системі ювенальної юстиції» досліджено питання становлення ювенальної юстиції. Визначено, що у світі існують два основні варіанти: автономний суд для неповнолітніх, не пов'язаний із загальним судом, і склад загального суду, який отримав функції розгляду справ щодо неповнолітніх. Розглянуто питання щодо доцільності створення в Україні автономної системи ювенальних судів, встановлено, що така позиція сьогодні є невчасною, оскільки розробка концепції створення автономної системи ювенальних судів та впровадження її на практиці є досить складним та затратним процесом.

Запропоновано реалізовувати політику щодо ювенальної юстиції шляхом запровадження спеціалізації суддів, тобто надання суддям функції розгляду справ щодо неповнолітніх. Зокрема пропонується запроваджувати обов'язкову спеціалізацію суддів – ювенального суддю, до повноважень якого віднести розгляд: а) кримінальних та адміністративних правопорушень, вчинених неповнолітніми або за їх участю; б) справ про жорстоке поводження з дітьми та невиконання обов'язків стосовно дитини, а також усіх інших правопорушень, від яких потерпілою стороною є дитина; в) цивільних справ, де стороною є дитина (усиновлення, встановлення опіки та піклування, позбавлення батьківських прав, захист житлових і трудових прав неповнолітніх тощо).

Досліджено правову природу розгляду справ щодо неповнолітніх в Україні. Визначено, що основні напрями запровадження і реформування ювенальної юстиції в Україні відбуваються із зосередженням уваги на розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх. Запропоновано при запровадженні спеціалізації щодо неповнолітніх акцентувати увагу не тільки на проблеми дітей, які скоїли правопорушення, а й дітей, які опинилися у складній життєвій ситуації (діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, безпритульні діти, жертви насильства в сім'ї та ін.).

При дослідженні організаційно-правових проблем запровадження спеціалізації судових кадрів у системі ювенальної юстиції було встановлено, що запровадження обов'язкової спеціалізації суддів у формі ювенального судді може призвести до проблеми браку достатньої чисельності суддів у місцевих загальних судах. Запропоновано збільшити кількість малоскладних судів та проводити спеціальну підготовку всіх учасників судового процесу за участю неповнолітніх: насамперед судді, обвинувача, адвоката, професійних кураторів. Досліджено проблему вивчення особи неповнолітнього, який опинився у складній життєвій ситуації, встановлено, що така інформація має суттєве значення для розгляду справи, запропоновано, що звіт про результати обстеження умов життя і виховання неповнолітнього повинен складати помічник ювенального судді, який має пройти відповідну підготовку соціального працівника. На підставі аналізу практики існування судової спеціалізації у світі запропоновано запровадити посаду дитячого психолога, оскільки для з'ясування всіх обставин, зокрема стану здоров'я та загального

розвитку неповнолітніх, необхідно провести педагогіко-психолого-психіатричну експертизу.

У підрозділі 2.4 «Перспективи запровадження спеціалізації судових кадрів у системі судоустрою України» було досліджено перспективні напрями розвитку спеціалізації судових кадрів, встановлено, що питання перспектив розвитку системи судоустрою України є вкрай актуальним у світлі проведення судової реформи та змін Основного Закону. Запропоновано найперспективнішими напрямами визначити виокремлення військової спеціалізації та спеціалізації щодо врегулювання спору за межами судового розгляду.

Досліджено проблеми існування інституту медіації, встановлено, що медіація – це альтернативний (позасудовий) метод вирішення спорів, за допомогою якого дві або більше сторони спору намагаються в рамках структурованого процесу самостійно, на добровільній основі досягти згоди для вирішення їхнього спору за допомогою медіатора. Визначено, що зараз в Україні зазначений порядок врегулювання спору за межами судового розгляду суттєво відрізняється від медіації в її широкому розумінні.

Запропоновано покласти обов'язок щодо врегулювання спору за межами судового розгляду на суддів, котрі виявили бажання займатись відповідною діяльністю, пройшли спеціальну підготовку та мають відповідні якості, котрі необхідні при спілкуванні з сторонами за межами судового процесу. Запропоновано розмежувати повноваження суддів, які розглядають справу по суті, та суддів, яким передається справа для врегулювання. Таким чином, запропоновано з числа суддів місцевого суду, які пройшли спеціальну підготовку щодо врегулювання спорів, обирати суддів-медіаторів, які здійснюватимуть повноваження з врегулювання спору за участю судді. Визначити суддю для участі у врегулюванні спору мають сторони самостійно або за допомогою Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи з урахуванням наявності в нього спеціальної підготовки та навантаження.

Досліджено історію розвитку системи військових судів в Україні, виділено її декілька етапів: 1) 1991 – 1993 рр. – пострадянський період існування військових трибуналів; 2) 1993 – 2001 рр. – функціонування військових судів як окремих елементів судової системи України; 3) 2001 – 2010 рр. – удосконалення функціонування системи військових судів; 4) 2010 р – до сьогодні – період відсутності військових судів у системі судоустрою України. Розглянуто питання щодо доцільності ліквідації системи військових судів в Україні. З'ясовано, що судова влада у сучасних умовах, особливо з урахуванням ситуації, яка склалася через триваючі бойові дії на Сході України, не спроможна забезпечити ефективний розгляд зазначених справ, аргументовано необхідність удосконалення цієї системи з метою забезпечення національної безпеки України і обороноздатності Збройних Сил України, конституційних засад військового судочинства, захисту прав громадян, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей. З'ясовано, що фактичне створення

нової окремої системи судів, це питання, яке може вирішуватися не один рік, та потребує великої кількості фінансових ресурсів.

Визначено, що більш раціональним у сучасних умовах нагальної потреби ефективного вирішення таких справ є введення відповідної спеціалізації суддів у судах, що забезпечить можливість максимально швидко вирішити проблеми, які склалися у цій сфері в останні роки, без кардинальних змін законодавства (у тому числі Конституції) та здійснення професійного й об'єктивного правосуддя. Досліджено вимоги, які мають ставитися до військового судді. Визначено, що такі судді повинні володіти відповідними знаннями, що має підтверджуватися наявністю спеціальної військово-юридичної освіти, достатнього стажу роботи у військових формуваннях, а також військового звання офіцерського складу. З метою уникнення залежності такого судді від військового командування, встановлено за необхідне його відсторонення від виконання інших обов'язків військової служби на час перебування на посаді судді. Запропоновано вирішення питання щодо необхідності реформування військового правосуддя.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведені теоретичні узагальнення та подається вирішення наукового завдання, що полягає у визначенні сутності та особливостей організаційно-правових засад реалізації принципу спеціалізації в організації роботи суду, напрацюванні наукових пропозицій та практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення нормативно-правової бази, присвяченої регулюванню зазначених питань:

1. У межах дисертаційного дослідження було проведено аналіз спеціалізації як особливої форми соціальних відносин, що являє собою таку єдність взаємообумовлених факторів, які виявляються, з одного боку, у звуженні сфери людської діяльності, обмеженні функціональних параметрів, з другого – концентрації, мобілізації її зусиль у чітко визначеному напрямі, що в сукупності дозволяє швидше, якісніше і з найменшими витратами вирішувати більшу кількість поставлених завдань.

2. Виокремлено правову спеціалізацію, яка є передумовою існування спеціалізації судів та суддів. Визначено засади, на підставі яких повинен реалізовуватись принцип спеціалізації в організації роботи суду: 1) спеціалізація має бути розумною, не надто вузькою і не занадто широкою; 2) спеціалізацію слід проводити, головним чином, за матеріально-правовою ознакою; 3) спеціалізація повинна проводитися від простіших форм до більш складних.

3. Встановлено, що спеціалізація суддівських кадрів є одночасно основою побудови судової системи держави і важливим засобом її динамічного поступального розвитку завдяки ефективності правосуддя та передумовою для економії державних коштів у довгостроковій перспективі унаслідок того, що в рамках ефективно працюючої судової системи з'являються додаткові можливості зниження витрат, необхідних для

функціонування цієї системи. На підставі проведеного наукового аналізу ефективності правосуддя запропоновано до вирішення проблеми підвищення якості та ефективності правосуддя підходити не лише з боку кількісного збільшення суддівських кадрів, а насамперед за рахунок якісної та спеціалізованої підготовки суддів. Запропоновано встановити більш вимогливий навчальний план, який би відповідав вимогам Закону України «Про вищу освіту», тобто не дублював навчальні плани магістерського рівня в закладах вищої освіти юридичної спрямованості, а був спрямований на підготовку фахівців виключно суддівської діяльності; 2) запропоновано спеціальну підготовку розділити на два окремі блоки. До першого блоку віднести дисципліни фундаментальної, соціальної, інституційної та функціональної спрямованості, що належить до блоків суддівських навичок, судоустрою та етико-деонтологічних аспектів суддівської діяльності, та яка має бути обов'язковою для всіх кандидатів. Другий блок потрібно зробити, по-перше, вибірковим, та, по-друге, таким, що відповідає окремому виду судочинства (цивільному, кримінальному, господарському та адміністративному).

4. Встановлено, що запровадження в Україні Вищого суду з питань інтелектуальної власності впливає із загальносвітової тенденції до уніфікації національних законодавств у сфері інтелектуальної власності. Визначено коло проблемних питань запровадження нового вищого спеціалізованого суду, а саме: питання, пов'язані зі створенням та організацією роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності (доцільності створення такого суду; професійної підготовки суддів зазначеного органу; територіальної доступності суду та інстанційної будови суду з питань інтелектуальної власності; розмежування компетенції судів; проблемні аспекти назви суду); питання, пов'язані з процесуальним порядком здійснення правосуддя зазначеним вище судом. Зазначається, що запропонована процедура перегляду судових рішень Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності суперечить принципам інстанційності та ступінчастості. Запропоновано змінити назву Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності на Спеціалізований суд з розгляду та вирішення спорів інтелектуальної власності, оскільки існуюча назва не відповідає реальним засадам існування такого суду.

5. Визначено, що створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності вирішить низку проблемних питань правосуддя: 1) визначить юрисдикції судових органів стосовно вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності; 2) скоротить час та витрати сторін спору; 3) сформує єдину судову практику з даної категорії судових справ; 4) об'єднає в одному провадженні кілька вимог сторін, які хоча й виникають під час одного спору, але відповідно до законодавства повинні розглядатись у порядку різного судочинства; 5) зменшить навантаження на суддів загальних місцевих судів, а також господарських та адміністративних судів.

6. Запропоновано змінити підхід до кадрового формування Вищого суду з питань інтелектуальної власності, а саме допустити до участі у конкурсі

науковців, які мають необхідний досвід роботи, та експертів-фахівців, які працюють у відповідних експертних установах, оскільки за Законом України «Про судоустрій і статус суддів» науковцям дозволено брати участь у конкурсі до Верховного Суду.

7. Аргументовано необхідність створення спеціалізованого суду з метою забезпечення захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів, оскільки аналіз ситуації, яка склалася в Україні під час розгляду у судах загальної юрисдикції справ щодо злочинів корупційної спрямованості, дає підстави стверджувати, що суди не спроможні на необхідному рівні забезпечити розгляд справ зазначеної категорії, при цьому Вищий антикорупційний суд розглянуто не як головний інструмент для боротьби з корупцією, а як необхідний елемент такої системи, який має стати не тільки ефективним інструментарієм правосуддя, а й психологічним прийомом, що дозволить поновити довіру суспільства до державної влади.

8. Визначено, що злочини корупційної спрямованості належать до кримінально-караних діянь, а тому мають розглядатися відповідно до кримінального та кримінально-процесуального закону, визначено відсутність необхідності в існуванні окремого спеціалізованого закону лише для Вищого антикорупційного суду. Завдання Вищого антикорупційного суду поділено на два основні напрями: 1) здійснення правосуддя та 2) здійснення судового контролю у зазначених категоріях злочинів. Ураховуючи особливості діяльності Вищого антикорупційного суду, встановлено доцільність використання можливостей інформаційних технологій під час здійснення судового контролю у зазначених категоріях злочинів, у тому числі дистанційного отримання ухвали слідчого судді.

9. Ураховуючи мету створення Вищого антикорупційного суду, встановлено недоречність використання поняття «вищий» у назві, та необхідність її зміни. Також досліджено порядок утворення апеляційної палати Вищого антикорупційного суду для розгляду справ в апеляційній інстанції, запропоновано, обирати голову Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду з числа суддів цієї палати простою більшістю голосів.

10. Визначено необхідність впровадження можливостей анонімного повідомлення про вчинення відповідного злочину корупційної спрямованості суддею Вищого антикорупційного суду шляхом розміщення на сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України необхідного позначення, а також покарання за вчинення відповідного злочину корупційної спрямованості суддями Вищого антикорупційного суду, а також встановлення спеціальних вимог до судді Вищого антикорупційного суду та посилення контролю за їх виконанням.

11. При дослідженні порядку створення Вищого антикорупційного суду, у тому числі добору кандидатів на посаду судді, акцентовано увагу на таку вимогу до кандидатів на посаду судді, як наявність наукового ступеня у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше сім років, визначено необхідність її уточнення шляхом такого формулювання: має

науковий ступінь за спеціальністю 12.00.08 (кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право) або 12.00.09 (кримінальний процес та криминологія; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність) та стаж наукової роботи за спеціальністю щонайменше сім років.

12. Встановлено, що питання стосовно доцільності створення в Україні автономної системи ювенальних судів сьогодні є невчасною, оскільки розробка концепції створення автономної системи ювенальних судів та впровадження її на практиці є досить складним та затратним процесом. Запропоновано реалізовувати політику щодо ювенальної юстиції шляхом запровадження спеціалізації суддів, тобто надання суддям функції розгляду справ щодо неповнолітніх. Зокрема, пропонується запроваджувати обов'язкову спеціалізацію суддів – ювенального суддю, до повноважень якого віднести розгляд: а) кримінальних та адміністративних правопорушень, вчинених неповнолітніми або за їх участю; б) справ про жорстоке поводження з дітьми та невиконання обов'язків стосовно дитини, а також усіх інших правопорушень, від яких потерпілою стороною є дитина; в) цивільних справ, де стороною є дитина (усиновлення, встановлення опіки та піклування, позбавлення батьківських прав, захист житлових і трудових прав неповнолітніх тощо). Запропоновано при запровадженні спеціалізації щодо неповнолітніх акцентувати увагу не тільки на проблеми дітей, які скоїли правопорушення, а й дітей, які опинилися у складній життєвій ситуації (діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, безпритульні діти, жертви насильства в сім'ї та ін.).

13. Про дослідженні організаційно-правових проблем запровадження спеціалізації судових кадрів у системі ювенальної юстиції було встановлено, що запровадження обов'язкової спеціалізації суддів у формі ювенального судді може призвести до проблеми браку достатньої чисельності суддів у місцевих загальних судах. Запропоновано збільшити чисельну кількість малоскладних судів та провести спеціальну підготовку всіх учасників судового процесу за участю неповнолітніх: насамперед судді, обвинувача, адвоката, професійних кураторів. Також пропонується запровадити посаду дитячого психолога, оскільки для з'ясування всіх обставин, зокрема стану здоров'я та загального розвитку неповнолітніх, необхідно провести педагогіко-психолого-психіатричну експертизу, та помічників ювенальних суддів із числа соціальних працівників (з юридичною, психологічною, педагогічною освітою), які при розгляді справ за участю неповнолітніх зможуть підготувати вичерпну інформацію про особу неповнолітнього, стан сім'ї, в якій він виховується, виконання (невиконання) батьками своїх обов'язків, з'ясувати умови та причини, що сприяли вчиненню злочинів (правопорушень).

14. Досліджено порядок урегулювання спору між сторонами за участю судді, встановлено, що покладення на суддів додаткових повноважень не передбачає будь-яких додаткових вимог до спеціальної підготовки судді, що буде врегульовувати спір. Запропоновано покласти обов'язок щодо врегулювання спору за межами судового розгляду на суддів, котрі виявили

бажання займатись відповідною діяльністю, пройшли спеціальну підготовку та мають відповідні якості, котрі необхідні при спілкуванні з сторонами за межами судового процесу. Також необхідно розмежувати повноваження суддів, які розглядають справу по суті, та суддів, яким передається справа для врегулювання. Таким чином, пропонуємо з числа суддів місцевого суду, які пройшли спеціальну підготовку щодо врегулювання спорів, обирати суддів-медіаторів, які здійснюватимуть повноваження з врегулювання спору за участю судді. Кількість суддів-медіаторів буде визначатися окремо для кожного суду зборами суддів цього суду. Пропонуємо за аналогією зі слідчими судьями обирати суддів-медіаторів зборами суддів цього суду за пропозицією голови суду або за пропозицією будь-якого судді цього суду, у разі якщо пропозиція голови суду не була підтримана, на строк не більше трьох років і можуть бути переобрані повторно. Також судді-медіатори не звільняються від виконання обов'язків судді першої інстанції. Визначати суддю для участі у врегулюванні спору мають сторони самостійно або за допомогою Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи з урахуванням наявності в нього спеціальної підготовки та навантаження.

15. Розглянуто питання щодо доцільності ліквідації системи військових судів в Україні. З'ясовано, що судова влада у сучасних умовах, особливо з урахуванням ситуації, яка склалася через триваючі бойові дії на Сході України, не спроможна забезпечити ефективний розгляд зазначених справ, аргументовано необхідність удосконалення цієї системи з метою забезпечення національної безпеки України і обороноздатності Збройних Сил України, конституційних засад військового судочинства, захисту прав громадян, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей. Фактичне створення нової окремої системи судів це питання, яке може вирішуватися не один рік, та потребує великої кількості фінансових ресурсів. Визначено, що більш раціональним у сучасних умовах нагальної потреби ефективного вирішення таких справ є введення відповідної спеціалізації суддів у судах, що забезпечить можливість максимально швидкого вирішення проблем, які склалися у цій сфері за останні роки, без кардинальних змін законодавства (у тому числі Конституції) та здійснення професійного й об'єктивного правосуддя.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Білецька А. М. Ювенальна юстиція України в умовах сьогодення та перспективи її розвитку. *Юрист України*. 2015. № 3/4. С. 41–46.
2. Билецкая А. Реализация принципа специализации при осуществлении отбора кандидатов на должность судьи. *Leges et iura*. 2016. № 3/3. С. 2–6.
3. Білецька А. М. Загальна характеристика реалізації принципу

спеціалізації суддів. *Право і суспільство*. 2016. № 1. С. 14–18.

4. Білецька А. М. Реалізація принципу спеціалізації при здійсненні судового управління. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2016. № 2, т. 2. С. 153–156.

5. Білецька А. М. Запровадження в Україні судової спеціалізації з питань інтелектуальної власності. *Право і суспільство*. 2018. № 1–2. С. 3–8.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Білецька А. М. Проблеми ювенальної юстиції в Україні. *Юридична осінь 2015 року* : зб. тез доп. та наук. повідомл. учасників всеукр. наук. конф. молодих учених (11 листоп. 2015 р. м. Харків). Харків : НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2015. С. 197–199.

2. Білецька А. М. Принцип спеціалізації суддів. *Актуальні проблеми судового права* : матеріали міжнар. наук.-прак. конф., присвяч. пам'яті проф. І. Є. Марочкина (Харків, 30 жовт. 2015 р.). Харків : Право, 2015. С. 119–121.

3. Білецька А. М. Проблеми створення та функціонування в Україні вищого суду з питань інтелектуальної власності. *Актуальні проблеми судового права* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. І. Є. Марочкина (Харків, 20 квіт. 2017 р.). Харків : Право, 2017. Т. 1. С. 171–173.

АНОТАЦІЯ

Білецька А. М. Реалізація принципу спеціалізації в організації роботи суду. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура» – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2019.

У дисертації комплексно досліджені питання про: теоретико-правові основи спеціалізації судових кадрів; спеціалізацію суддів як механізму підвищення якості та ефективності правосуддя; загальні засади реалізації принципу спеціалізації під час підготовки та у роботі працівників апарату суду; організаційно-правові проблеми запровадження в Україні судової спеціалізації з питань інтелектуальної власності та запровадження в системі судоустрою України антикорупційної спеціалізації й спеціалізації судових кадрів у системі ювенальної юстиції, а також перспективи запровадження спеціалізації судових кадрів у системі судоустрою України.

Установлено, що спеціалізація являє єдність взаємообумовлених факторів, які виявляються у звуженні сфери людської діяльності, обмеженні функціональних параметрів, концентрації, мобілізації зусиль у чітко визначеному напрямі.

У роботі досліджено питання щодо запровадження нового Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності та Вищого антикорупційного суду.

Під час дослідження порядку урегулювання спору між сторонами за участю судді, запропоновано покласти обов'язок щодо врегулювання спору за

межами судового розгляду на суддів, які виявили бажання займатись відповідною діяльністю, пройшли спеціальну підготовку та мають відповідні якості, котрі необхідні при спілкуванні з сторонами за межами судового процесу.

Розглянуто питання щодо доцільності ліквідації системи військових судів в Україні, аргументовано необхідність удосконалення цієї системи шляхом введення відповідної спеціалізації суддів у судах, що забезпечить можливість максимально швидкого вирішення проблем, які склалися у цій сфері в останні роки, без кардинальних змін законодавства (у тому числі Конституції) та здійснення професійного й об'єктивного правосуддя.

Ключові слова: принцип спеціалізації; спеціалізація суддів; ювенальна юстиція; інтелектуальна власність; антикорупційна спеціалізація суддів; судоустрій України.

АННОТАЦІЯ

Белецкая А. Н. Реализация принципа специализации в организации работы суда. – *Квалификационная научная работа на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.10 «Судоустройство; прокуратура и адвокатура» – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2019.

В диссертации комплексно исследованы вопросы о: теоретико-правовых основах специализации судебных кадров; специализации судей как механизма повышения качества и эффективности правосудия; организационно-правовых проблемах внедрения в Украине судебной специализации по вопросам интеллектуальной собственности и антикоррупционной специализации.

Установлено, что специализация представляет единство взаимообусловленных факторов, которые проявляются в сужении сферы человеческой деятельности, ограничении функциональных параметров, концентрации, мобилизации усилий в четко определенном направлении.

В работе исследован вопрос о введении нового Высшего специализированного суда по вопросам интеллектуальной собственности и Высшего антикоррупционного суда.

Во время исследования порядка урегулирования спора между сторонами с участием судьи, предложено возложить обязанность по урегулированию спора за пределами судебного разбирательства на судей, желающих заниматься соответствующей деятельностью и которые прошли специальную подготовку, а также имеют соответствующие качества, необходимы при общении со сторонами за пределами судебного процесса.

Рассмотрен вопрос о целесообразности ликвидации системы военных судов в Украине, аргументировано необходимость совершенствования этой системы путем введения соответствующей специализации судей в судах, что

обеспечит возможность максимально быстрого решения проблем, которые сложились в этой сфере в последние годы, без кардинальных изменений законодательства (в том числе Конституции).

Ключевые слова: принцип специализации; специализация судей; ювенальная юстиция; интеллектуальная собственность; антикоррупционная специализация судей; судоустройстве Украины.

SUMMARY

A. M. Biletska. Realization of the principle of specialization in the organization of the work of the court – *Qualifying scientific work as a manuscript.*

Dissertation for obtaining of the Candidate of Legal Sciences degree, specialty 12.00.10 «Judiciary; Public Prosecution and the Bar». – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2019.

The dissertation is the first scientific research in Ukraine about problems of the implementation of the principle of specialization in the organization of the work of the court. There are such issues that are comprehensively studied in the dissertation as: theoretical and legal bases of specialization of judicial personnel; the specialization of judges as a mechanism for improving the quality and efficiency of justice; general principles of the implementation of the principle of specialization during the preparation and work of staff of the court apparatus; organizational and legal problems of introduction of judicial specialization in the field of intellectual property in Ukraine and introduction of anticorruption specialization in the system of judicial system of Ukraine and specialization of judicial personnel in juvenile justice system, as well as prospects of introduction of specialization of judicial personnel in the system of judicial system of Ukraine.

It has been established that specialization as a special form of social relations is such unity of mutually conditioned factors that manifest themselves, on the one hand, in the narrowing of the sphere of human activity, the restriction of functional parameters, on the other - concentration, mobilization of its efforts in a strictly defined direction, which in aggregate allows faster, better and with the least cost to solve a greater set of tasks.

The legal specialization, which is a prerequisite for existence of the specialization of courts and judges, is singled out. The principles on the basis of which the principle of specialization in the organization of the work of the court should be implemented are defined. It is proved that the specialization of judicial personnel is at the same time the basis of the construction of the judicial system of the state and an important way of its dynamic progressive development.

The problem aspects of the implementation of the principle of specialization in the organization of the work of the court are comprehensively studied by author. It has been established that not only specialization at the court level will increase the efficiency of legal proceedings, but also the introduction of specialization in the selection of candidates for a position of judge.

To change the procedure for conducting qualifying and selection examinations is proposed: 1) to establish a more demanding curriculum that would corresponded to the requirements of the Law of Ukraine "About Higher Education", that is, it did not duplicate curricula of master's level in higher education institutions of legal orientation, but was directed to the training of specialists exclusively judicial activity; 2) to divide the special training into two separate blocks is proposed. The first unit includes the discipline of fundamental, social, institutional and functional orientation, which belongs to the blocks of judges' skills, judicial system and ethical and deontological aspects of judicial activity, which should be mandatory for all candidates. The second block must be made, first, selective, and, secondly, so that corresponds to the type of legal proceedings.

The issue of introducing a new supreme specialized court on intellectual property is examined in the dissertation. To change the name of the Supreme Specialized Intellectual Property Court to the "Specialized court for the consideration and resolution of intellectual property disputes", since the existing name does not correspond to the real principles of the existence of such a court is proposed. To change the approach to the personnel formation of the Supreme Intellectual Property Court : to allow for the participation in the competition of scientists who have the necessary experience and experts who work in the relevant expert institutions is also proposed.

The necessity of creating a specialized court is argued in order to ensure the protection of individuals, society and the state from corruption and related crimes, while the Supreme Anticorruption Court is considered not as the main tool for combating corruption but as a necessary element of such a system, which should become not only an effective tool of justice, but also a psychological tool that will restore the public's trust in state power. The task of such a court is determined. Taking into account the peculiarities of the activity of the Supreme Anti-Corruption Court, the expediency of using information technology capabilities during judicial control in the specified categories of crimes, including remote receiving of the order of the investigating judge are established. In addition, inappropriate to use the concept of "supreme " in the title and the need for its change are proved. The order of formation of the Appeals Chamber of the Supreme Anticorruption Court for consideration of cases in the appellate instance was also investigated, it was proposed that the head of the Appeals Chamber of the Supreme Anticorruption Court was elected from among the judges of this Chamber by simple majority of votes. The order of formation of the Appeals Chamber of the Supreme Anticorruption Court for consideration of cases in the appellate instance is also investigated, it is proposed that the head of the Appeals Chamber of the Supreme Anticorruption Court was elected from among the judges of this Chamber by simple majority of votes.

Key words: the principle of specialization; specialization of judges; juvenile justice; Intellectual Property; anticorruption specialization of judges; judicial system of Ukraine.

Відповідальний за випуск
кандидат юридичних наук Дудченко О. Ю.

Підписано до друку 26.04.2019р. Формат 60х90/16
Папір офсетний. Віддруковано на ризографі.
Ум. друк. арк. 0,7. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам.№ 621.

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.